

УДК 338.2

РОЗВИТОК СТРАХОВОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЙОГО ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ

Добош Назар Миколайович,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку й аналізу
Інституту підприємництва та перспективних технологій
Національного університету «Львівська політехніка»
e-mail: nazar_dobosh@ukr.net

Анотація. Метою роботи є розроблення теоретико-методологічних основ вдосконалення державного регулювання діяльності страхових посередників в Україні в контексті розвитку фінансово-кредитної системи. Автори ставлять і вирішують такі завдання: ретроспективне дослідження розвитку ринку страхових посередників в Україні та обґрунтування теоретичних засад його функціонування, аналіз законодавчої та нормативно-правової бази щодо регулювання діяльності ринку страхових посередників в Україні та міжнародного досвіду, розроблення рекомендацій щодо удосконалення державного регулювання діяльності страхових посередників в Україні.

Ключові слова: страхова послуга, фінансовий ринок, страхове посередництво, страхові агенти та брокери.
Формул: 0; рис.: 0; табл.: 1; бібл.: 15.

DEVELOPMENT OF INSURANCE AGENTS IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF ITS IMPACT ON EFFECTIVE FUNCTIONING OF THE INSURANCE MARKET

Dobosh Nazar,
Ph. D. in Economics,
Associate Professor of the Finance, Account and Analysis Department
of Institute of Enterprise and Advanced Technologies
«Lviv Polytechnic» National University
e-mail: nazar_dobosh@ukr.net

Abstract. The purpose of the work is to develop theoretical and methodological foundations for improving the state regulation of insurance agents and brokers in Ukraine in the context of the development of the financial and credit system. The authors put and solve the following tasks in the article below: a retrospective study of the development of the market of insurance agents in Ukraine and the substantiation of the theoretical foundations for its functioning, analysis of the legislative and regulatory framework for regulating the insurance agents market in Ukraine and international experience, developing recommendations for improving state regulation of activities insurance agents in Ukraine.

Keywords: insurance service, financial market, insurance mediation, insurance agents and brokers.
Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 1; bibl.: 15.

РАЗВИТИЕ СТРАХОВОГО ПОСРЕДНИЧЕСТВА В УКРАИНЕ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ЕГО ВЛИЯНИЯ НА ЭФФЕКТИВНОЕ ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ СТРАХОВОГО РЫНКА

Добош Назар Николаевич,
кандидат экономических наук,
доцент кафедры финансов, учета и анализа
Института предпринимательства и перспективных технологий
Национального университета «Львовская политехника»
e-mail: nazar_dobosh@ukr.net

Аннотация. Целью работы является разработка теоретико-методологических основ совершенствования государственного регулирования деятельности страховых посредников в Украине в контексте развития финансово-кредитной системы. В статье авторы ставят и решают следующие задачи: ретроспективное исследование развития рынка страховых посредников в Украине и обоснование теоретических основ его функционирования, анализ законодательной и нормативно-правовой базы по регулированию деятельности рынка страховых посредников в Украине и международного опыта, разработка рекомендаций по совершенствованию государственного регулирования деятельности страховых посредников в Украине.

Ключевые слова: страховая услуга, финансовый рынок, страховое посредничество, страховые агенты и брокеры.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 1; библ.: 15.

Вступ. Страховий ринок є на сьогодні головним сектором ринків небанківських фінансових послуг України, який забезпечує майже 80 % їхнього обсягу. Із кожним роком зростає довіра населення до страхування як інституту реального захисту майнових та соціальних інтересів громадян. Свідченням цього є постійне збільшення активів страхових компаній, кількість страхових відшкодувань та підписаних угод. Проте потенційні можливості вітчизняного страхування значно більші і вимагають реалізації потенціалу свого розвитку. Цьому може посприяти створення посередницького ринку між страховиками і потенційними клієнтами. Страховий посередник діє на страховому ринку поряд зі страхувальником і страховиком. Страхова індустрія використовує різні типи посередників та їхні комбінації. Посередницькі функції можуть виконувати: персонал страхових компаній, агенти, брокери, банки, туристичні агентства, відділення зв'язку, агентства нерухомості, автосалони тощо. Сьогодні в Україні ринок посередників кількісно незначний, що спричинено, в тому числі, і відсутністю ефективної державної політики розвитку страхових посередників, високими податками, малою кількістю кваліфікованих кадрів та низькому попиту на такі послуги.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Дослідження системних характеристик страхового посередництва в Україні вимагає необхідності застосування комплексного підходу до аналізу процесу становлення ринку страхового посередництва, теоретичних і практичних засад функціонування страхових посередників, державного регулювання діяльності страхових посередників та міжнародного досвіду.

У процесі дослідження використано методи порівняльного аналізу, системного аналізу, метод аналогій та методи експертних оцінок.

Дослідження проблем, які гальмують розвиток посередництва у страхуванні, присвячені праці вітчизняних учених, таких як: В. Базилевич, О. Барановський, Н. Внукова, І. Габідулін, І. Д'яконова, Ю. Журавльов, Ю. Махортов, С. Осадець, С. Слесарук, Ф. Хенке, В. Фурман, А. Шульга. У роботах авторів приділена увага тенденціям сучасного розвитку посередницької діяльності на страховому ринку в Україні, розвитку законодавчої бази.

Актуальність наукової роботи визначена колом завдань, що поставили собі автори, зокрема: необхідність розроблення теоретичних основ та методичного забезпечення інституту страхових посередників із врахуванням особливостей розвитку національного страхового ринку, аналіз функціонування страхових посередників та перспектив розвитку цього сегмента в контексті сталого зростання страхового ринку України.

Результати дослідження. Закон України «Про страхування» надає таке визначення посередників: «Страховики можуть здійснювати страхову діяльність

через страхових посередників (страхових агентів і страхових брокерів)». Водночас Закон України «Про страхування» зазначає, що [6]:

— страхові агенти — це громадяни або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика, виконують частину його страхової діяльності (укладання договорів страхування, одержання страхових платежів, виконання робіт, пов'язаних із виплатами страхових сум і страхового відшкодування). Страхові агенти є представниками страховика й діють у його інтересах за комісійну винагороду на підставі договору зі страховиком;

— страхові брокери — це громадяни або юридичні особи, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють посередницьку діяльність на страховому ринку від свого імені на підставі доручень страхувальника або страховика. Вони не мають права отримувати та перераховувати страхові платежі, страхові виплати та виплати страхового відшкодування;

— перестрахові брокери — юридичні особи, які здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у перестрахованні від свого імені на підставі брокерської угоди зі страховиком, який має потребу в перестрахованні як перестраховальник.

Посередницька діяльність страхових і перестрахових брокерів у страхуванні та перестрахованні здійснюється як винятковий вид діяльності й може включати консультування, експертно-інформаційні послуги, роботу, пов'язану з підготовкою, укладанням та виконанням (супроводом) договорів страхування (перестраховання), у тому числі щодо врегулювання збитків у частині одержання та перерахування страхових платежів, страхових виплат та страхових відшкодувань за угодою відповідно зі страхувальником або перестраховальником, інші посередницькі послуги в страхуванні.

Страховий агент є уповноваженим страховика й діє згідно з агентською угодою на визначеній території. Страховий брокер, навпаки, є уповноваженим страхувальника або страхової компанії, що бажає перестраховувати ризики за взятими на себе зобов'язаннями. Клієнт доручає брокерові здійснювати всі необхідні дії, пов'язані з управлінням своїми договорами страхування (перестраховання) і розміщенням їх у страховій компанії на вибір брокера. Незалежність брокера є гарантією того, що він, обираючи страху чи перестрахову компанію для свого клієнта, керується виключно інтересами останнього.

Альтернативну мережу продажу страхових продуктів становить сукупність юридичних осіб, що відіграють роль страхових агентів конкретного страховика. Ними є банки, нотаріальні контори, туристичні агентства, відділення зв'язку тощо, які поряд із послугами зі своєї основної діяльності пропонують клієнтам укласти договори з того чи іншого виду страхування. Відносини між страховою компанією

та страховими агентами — юридичними особами регулюються за допомогою укладання генеральних угод про співробітництво та підписання щорічних протоколів до них або контрактами працівників цих юридичних осіб, які є агентами за сумісництвом.

Система генеральних страхових агентств характеризує вищий ступінь відносин між страховою компанією та страховим агентом. Нині така система переважає на міжнародних страхових ринках. Генеральні агенти — це фізичні особи, що уповноважені одним або кількома страховиками, яких вони представляють у тому чи іншому територіально-адміністративному регіоні. Робота такого агента контролюється інспектором і працівниками страхової компанії, яка його уповноважила. Юридично відносини між генеральним страховим агентом і страховою компанією оформляються договором про призначення на посаду. Кожному генеральному агентству, що починає свою роботу, страхова компанія відкриває фінансування на організацію справи (оренда приміщення, оплата праці спеціалістів, рекламні заходи тощо) [2].

Наприклад, вивчати ринок та орієнтувати агентів із питань конкретного виду страхування, які можуть становити інтерес для працівників того чи іншого підприємства або мешканців невеликого населеного пункту. Безперечними перевагами системи генеральних страхових агентств є їхня гнучкість та мобільність.

Страхові брокери, як і страхові агенти, поділяються на кілька типів. Брокерами можуть бути як фізичні, так і юридичні особи (брокерські контори з найманим персоналом). Великі корпорації можуть мати свого так званого «кептивного брокера». Найвідоміші в усьому світі брокери мають акредитацію на страховому ринку Lloyd's і можуть розміщувати на ньому страхові ризики (так звані брокери Lloyd's) [11]. Процедура розміщення ризиків можна уявити за такою схемою. Брокер готує сліп, на якому він розміщує всю необхідну інформацію щодо конкретного страхування під заданими рубриками. Щоб отримати ціну для конкретного ризику, який брокер бажає розмістити в Lloyd's, він показує сліп та андерайтингову інформацію так званому андерайтеру-лідеру. Після докладного вивчення всієї інформації, яка пов'язана з конкретним ризиком, призначається ціна. Якщо клієнт брокера погоджується на таку ціну, андерайтер-лідер приймає ризик і ставить свій штамп на сліпі та зазначає частку (відсоток) ризику, яку він на себе бере. Частина ризику, що залишилась, розміщується серед інших андерайтерів.

Можна виділити чотири етапи становлення страхового посередницького ринку в Україні.

I етап. На страховому ринку України посередники з'явилися наприкінці 1980-х років, тобто з моменту його виникнення. Тоді посередники — фізичні особи, які працювали на умовах контракту чи трудової угоди, а також юридичні особи, для яких страхове посередництво не було винятковим видом діяльності (авіа-і залізничні каси, Ощадбанк, туристичні компанії).

II етап. Професійні страхові посередники почали з'являтися на страховому ринку в середині 1990-х

років в особі перестрахових брокерів, що працювали в інтересах страховиків, забезпечуючи їм пере страхування, як на українському, так і на зарубіжних перестраховальних ринках.

III етап. У другій половині 1990-х рр. з'являються професійні страхові посередники, які підґрунтям своєї діяльності роблять захист інтересів страхувальників на страховому ринку. У вересні 1997 р. дев'ять страхових посередників заснували Асоціацію професійних страхових посередників України (далі — АПСПУ), що розпочала свою організаційну роботу зі створення ринку страхових посередницьких послуг. У 1998 р. АПСПУ отримала визнання як в Україні, так і за кордоном.

IV етап. Уже 2000 року спільна робота з Нацфінпослуг і Лігою страхових організацій дозволила АПСПУ запровадити реєстрацію і введення державного реєстру страхових брокерів, що і стало початком створення цивілізованого страхового посередницького ринку в Україні. У 2001 році в Україні було ухвалено Закон України «Про фінансові послуги й державне регулювання ринків фінансових послуг» [7]. Страхове посередництво почало відігравати більш помітну роль, а страхові брокери отримали статус фінансових організацій і стали повноправними членами українського фінансового ринку [9].

У різних країнах світу співвідношення між кількістю агентів та брокерів, що діють на страховому ринку, помітно різні. Має значення те, як історично розвивався страховий ринок у тій чи іншій країні, особливості законодавчої системи, національні традиції та деякі інші фактори [8].

На одних ринках переважають агенти, на інших — брокери. Так, наприклад, нідерландський страховий ринок називають «брокерським», У Франції 42 % страхових продуктів зі страхування життя продається через банки. Брокери Великої Британії забезпечують 71 % страхування, відмінного від страхування життя, та 48 % страхування життя. У Німеччині 50 % ризиків у промисловості страхується за посередництвом капітивних брокерів. Частка брокерів у страховій галузі, не пов'язаній зі страхуванням життя, становить 72 %, а в галузі страхування життя — 65 %. В Італії ці частки становлять 76 і 42 % відповідно [3].

Страхові посередники все ще відіграють другорядну роль на вітчизняному ринку страхування. Проте зростаюча роль класичного страхування, а також прихід до України іноземних страховиків разом із їхніми стандартами роботи може в недалекому майбутньому зробити професію страхового агента і страхового брокера однією з найбільш поширених на ринку. В Україні, як і у світі, з'єднувальною ланкою між компанією та її клієнтом є страхові брокери, які представляють інтереси страхувальників, а також страхові агенти, які працюють на страховиків. Але за своїми кількісними характеристиками український ринок страхових посередників кардинально відрізняється від переважної більшості західних країн. Для більшої частини розвинених ринків характерним є той факт, що кількість брокерів значно перевищує кількість страхових компаній. За даними Нацфінпослуг [10], пропорція часто становить 1 : 10 або навіть більше.

Зокрема, на польському страховому ринку на 40 страховиків припадає 1 200 страхових брокерів [5]. Дуже високий відсоток охоплення ринку брокерами у Великобританії, Нідерландах, Бельгії та Ірландії, де на одну страхову компанію припадає кілька десятків брокерів. Помітні кроки зробив Китай у розвитку свого страхового ринку [5], на таку величезну країну припадає всього 68 страхових компаній. Водночас є 1 260 страхових брокерів (1 : 18,5).

За даними Нацфінпослуг, найбільший показник охоплення і відповідно конкуренції на ринку є в Канаді та становить 1 : 85. У Росії співвідношення становить приблизно 1 : 1. В Україні ж спостерігається абсолютно протилежна ситуація. Станом на 31.09.2010 в Україні зареєстровано 58 страхових і перестрахових брокерів-резидентів і двох перестрахових брокерів-нерезидентів і 451 страхова компанія. Отже, існує співвідношення страховиків і брокерів 7,5 : 1 [10] (табл.).

Таблиця

Показники страхового ринку України у 2010—2017 рр.

Рік	Кількість страхових компаній (СК), шт.	Валові страхові премії, млн грн	Кількість страхових брокерів (СБ), шт.	Страхові платежі отримані СК-резидентами, залучені СБ, млн грн	Питома вага залучених коштів СБ, %	Співвідношення кількості СК до СБ
2010	357	9 135,3	80	н/д	—	4,5:1
2011	387	19 431,4	78	н/д	—	5,0:1
2012	398	12 853,5	69	н/д	—	5,8:1
2013	411	13 830,0	67	58,20	0,42 %	6,1:1
2014	446	18 008,2	65	48,00	0,27 %	6,9:1
2015	469	24 008,6	57	41,35	0,17 %	8,2:1
2016	471	20 442,1	60	31,90	0,16 %	7,9:1
2017*	451	15 434,7	58	18,62	0,12 %	7,8:1

* Дані про зареєстровані СК та страхових і перестрахових брокерів-резидентів станом на 30.09.2017.

Примітка. Побудовано автором на основі офіційних даних Нацфінпослуг.

В Україні страхові брокери приносять незначну частку платежу, а переважна більшість операцій припадає на мережу власних представництв, корпоративні продажі, продаж через банки [6]. На це впливає і зменшення кількості страхових брокерів. Якщо, за даними Нацфінпослуг, наприкінці 2008 р. в Держреєстрі страхових посередників значилися 64 брокери, то станом на 30.09.2010 — існувало вже 60. У 2003 р., приміром, у Держреєстрі значився 81 страховий брокер. Отже, за останні сім років їхня кількість зменшилась на 25 % [10]. Учасники ринку та експерти зазначають, що ця тенденція викликана погіршенням ситуації на страховому ринку загалом у зв'язку з економічною і фінансовою кризою, а також із невирішеністю згаданих раніше законодавчих проблем.

Слід зазначити, що спроби оцінити реальний стан справ на цьому ринку ускладнюються тим, що страхові брокери найчастіше укладають брокерські угоди з клієнтом, а комісійну винагороду отримують не від клієнта, а від страхової компанії, але вже як страхового агента. Водночас платить однаково страховальник, оскільки винагорода посередника закладається у вартість страховки. Така практика спотворює офіційні показники діяльності страхових брокерів, що надаються Нацфінпослуг, оскільки брокери не відображають у звітності ті договори, які, з юридичної точки зору, прийшли в страхову компанію від агентів.

За інформацією Нацфінпослуг, за 2017 рік страховики за посередництва страхових брокерів збрали 186,3 млн грн страхових премій. Провівши аналіз, можна стверджувати, що цей показник неправдоподібний, тому що демонструє менший обсяг страхових премій, ніж той, який публікують деякі брокери на своїх офіційних сайтах як власний результат роботи за рік. Це є свідченням недосконалості законодавчого регулювання страхових посередників.

Стаття 15 Закону України «Про страхування» забороняє страховим брокерам отримувати комісійну винагороду від страховиків [6]. Деякі великі клієнти — юридичні особи укладають брокерські угоди і платять брокерові винагороду за послуги, що надаються, в інших випадках брокер отримує свою премію від компанії як агент. На думку експертів, лівова частка страхових премій формально надходить страховику від страхових агентів, 80 % премій проходять через агентську компанію (створену при страховому брокері) і тільки 20 % — через брокерів [4]. Незважаючи на погіршення показників ринку, страхові брокери намагаються розглядати роботу в період кризи як можливість для підвищення лояльності своїх клієнтів.

Аналіз впливу Податкового кодексу на ринок страхових посередників є надзвичайно важливим, адже держава може використовувати податкову систему як важіль впливу на фінансову діяльність підприємств певних галузей із метою стимулювання чи, навпаки, стримування розвитку певної галузі. На думку деяких експертів [13], Податковий кодекс виключив з українського страхового ринку дрібних агентів і схемні операції, але незважаючи на всі труднощі, які виникли в гравців ринку, документ змінив ринок на краще. В основному позитивні зміни призведуть до того, що український ринок, нарешті, структурується й буде схожий на більш розвинені ринки. Опосередковано на діяльність страхових посередників вплине й перехід страхових компаній на загальну систему оподаткування. Це буде вигідно гравцям ринку, оскільки податок буде сплачуватись лише в тому разі, якщо компанія отримує прибуток. Перехід від бази оподаткування валового доходу (3 %) до бази прибутку суттєво очистить ринок від «псевдострахування» і, як наслідок, може призвести до одноразового падіння обсягів ринку. Це нововведення може вплинути й на частину так

званих «кептивних брокерів» чи страхових агентів, через яких укладалися угоди «псевдостраховання».

Також експерти зазначають те, що нова система оподаткування кардинальним чином позначиться на ринку дрібних страхових посередників. На цьому ринку працює велика кількість приватних підприємців, які оподатковуються в рамках єдиного податку, та після ухвалення Податкового кодексу вони втратили таку можливість [12]. Тому варто розглянути рішення про спрощений порядок реєстрації страхових посередників (страхових агентів, брокерів) як суб'єктів підприємництва та пільгової системи оподаткування їхнього прибутку. Ринок, який створювався понад 10 років і тримається сьогодні на цих дрібних посередниках (на думку деяких експертів, понад 50 тис. осіб) [2], може бути зруйнований. Наслідки цього важко спрогнозувати, хоча за новим Податковим кодексом існують певні плюси для компаній, оборот яких становить менше ніж 3 млн грн. Тому більшість страхових посередників, у т. ч. дрібних, має можливість перейти на загальну систему оподаткування прибутку. Отже, дрібні агенти будуть змушені або піти з ринку, або реорганізувати свій бізнес.

Останнім часом Нацфінпослуг, для підняття рівня довіри до страхових посередників і страхування, пропонує зробити більш безпечною роботу страхових та перестрахових брокерів, змусивши їх гарантувати свою відповідальність перед клієнтами у формі банківської гарантії або страховки. Експерти підтримують таку ініціативу, за умови, що жорсткіші вимоги повинні застосовуватися як до страхових брокерів, так і до страхових агентів.

Висновки. З розвитком і поглибленням відносин на страховому ринку України роль страхових посередників зростає, що піде на користь як страхувальникам, так і страховикам. Водночас повинно забезпечуватись постійне поліпшення якості страхових продуктів унаслідок налагодження тісних відносин страхових посередників і страхувальників. Наявність значної кількості страхових посередників сприятиме активізації українського страхового ринку й наблизить його до єдиного світового ринку страхування.

Список використаних джерел

1. OJL 331/27, 7.12.2002, p.1. Directive 2002/92/EEC [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:331:0027:0027:en:PDF>
2. Бастричев В. С. Посередницький страховий ринок України: маркетингові аспекти / В. С. Бастричев, Є. М. Забурмеха // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». — 2008. — № 15 (633). — С. 32—38.
3. Вихорева Н. І. Посередництво на ринку страхових послуг України [Електронний ресурс] / Н. І. Вихорева // Научное пространство Европы. — 2010. — Режим доступу : http://www.rusnauka.com/10_NPE_2010/Economics/62374.doc.htm.
4. Гусев Ю. Страхове підпілля [Електронний ресурс] / Ю. Гусев. — Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/~2/60/all/2010/03/12/189870>.
5. Журавка О. С. Діяльність страхових брокерів на страховому ринку України / О. С. Журавка // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. — 2010. — № 10.
6. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 1. — Ст. 1.
7. Максимчук М. Брокерів заставляють страхуватися [Електронний ресурс] / М. Максимчук // Комерсантъ. — 2010. — № 209. — Режим доступу : <http://www.kommersant.ua/doc.html?DocID=1549377&IssueId=7000630>.
8. Махортов Ю. О. Роль страхових брокерів у розвитку страхового ринку України / Ю. О. Махортов, Н. О. Теличко // Економічний вісник Донбасу. — 2009. — № 4 (18). — С. 122—129.

9. Офіційний сайт Федерації страхових посередників України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.fspu.com.ua>.
10. Пирогова В. Становлення страхового посередницького ринку України [Електронний ресурс] / В. Пирогова // Юстиніан. — 2003. — № 12. — Режим доступу : <http://justinian.com.ua/article.php?id=909>.
11. Постанова КМУ «Про внесення змін до Положення про порядок провадження діяльності страховими посередниками № 1523/1996» від 01.04.2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews\[pointer\]=4&tx_ttnews\[tt_news\]=11974&tx_ttnews\[backPid\]=62&cHash=25918d2ca0](http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews[pointer]=4&tx_ttnews[tt_news]=11974&tx_ttnews[backPid]=62&cHash=25918d2ca0).
12. Слесарук С. Статський радник / С. Слесарук // Контакти. — 2008. — № 3. — С. 20—23.
13. Снастіна Д. Д. Діяльність посередників на страховому ринку України [Електронний ресурс] / Д. Д. Снастіна // Вісник Кіровоградського національного технічного університету: Наукові записки. — 2010. — № 10. — Ч. 1. — Режим доступу : www.kntu.kr.ua/doc/zb_10_2/stat_10_2/12.doc.
14. Сосновський О. Думка експерта. Дрібні агенти підуть зі страхового ринку [Електронний ресурс] / О. Сосновський // Економічна правда. — 2010. — Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2010/10/26/253819>.
15. Фурман В. Шляхи активізації розвитку брокерської діяльності в Україні / В. Фурман // Економіст. — 2005. — № 1. — С. 58—59.

References

1. OJL 331/27, 7.12.2002, p.1. Directive 2002/92/EEC. (2002). *eur-lex.europa.eu*. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:331:0027:0027:en:PDF>.
2. Bastrychev, V. S., & Zaburmekha, Y. M. (2008). Poserednyckyj strakhovyj rynek Ukrainy: marketungovi aspektu [Intermediary insurance market of Ukraine: marketing aspects]. *Visnyk nacional'nogo uniwersytetu «Lvivska politehnika» — Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic»*, 15, 32—38 [in Ukrainian].
3. Vykhoreva, N. I. (2010). Poserednyctvo na rynku strakhovykh poslug Ukrainy [Mediation in the Ukrainian insurance market]. *Nauchnoje prostranstvo Evropy — Scientific Prostranstvo Europe*. Retrieved from http://www.rusnauka.com/10_NPE_2010/Economics/62374.doc.htm [in Russian].
4. Gusiev, Y. Strakhove pidpillja [Insurance underground]. (n. d.). *news.finance.ua*. Retrieved from <http://news.finance.ua/ua/~2/60/all/2010/03/12/189870> [in Ukrainian].
5. Zhuravka, O. S. (2010). Dijalnistj strakhovykh brokeriv na strakhovomy rynku Uktajiny [Activities of insurance brokers in the insurance market of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh pracj: Problemy ta perspektyvy rozvytku bankivskoj systemy Ukrajiny — Collection of scientific works: Problems and prospects of development of the banking system of Ukraine*, 10 [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrajiny «Pro finansovi poslugy ta derzhavne reguljuvannja ryнкiv finansovykh poslug» від 12.07.2001 № 2664—III [The Law of Ukraine «On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets» from Juli 12 2001, No. 2664—III]. (2002). *Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrajiny — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 1 (1) [in Ukrainian].
7. Maksymchuk, M. (2010). Brokeriv zastavljat strakhuvatsja [Brokers will be forced to insure]. *Kommersant — Kommersant*, 209. Retrieved from <http://www.kommersant.ua/doc.html?DocID=1549377&IssueId=7000630> [in Ukrainian].
8. Makhortov, Y. O., & Telychko, N. O. (2009). Rolj strakohvykh brokeriv u rozvytku strakhovogo rynku Ukrajiny [The role of insurance brokers in the development of the insurance market of Ukraine]. *Ekonomichnyj visnyk Donbasu — Economic Bulletin of the Donbas*, 4, 122—129 [in Ukrainian].
9. Oficijnyj sajт Federaciji strakhovykh poserednykiv Ukrajiny [Official site of the Ukrainian Insurance Mediators Federation]. *www.fspu.com.ua*. Retrieved from <http://www.fspu.com.ua> [in Ukrainian].
10. Pyrogoва, V. (2003). Stanovlennja strakhovogo poserednyckogo rynku Ukrajiny [Formation of the insurance intermediary market of Ukraine]. *Jurydychnyy zhurnal: Justinian — Legal journal: Justinian*, 12. Retrieved from <http://justinian.com.ua/article.php?id=909> [in Ukrainian].
11. Postanova KМУ «Pro vnesennja zmin do Polozhennja pro porjadok provadzennja dijalnosti strakhovymy poserednykamy № 1523/1996» від 01.04.2010 r. [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Amendments to the Regulations on the Procedure for the Activities of Insurance Intermediaries» from April 1, 2010, No. 1523/1996]. (n. d.). *www.dfp.gov.ua*. Retrieved from [http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews\[pointer\]=4&tx_ttnews\[tt_news\]=11974&tx_ttnews\[backPid\]=62&cHash=25918d2ca0](http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews[pointer]=4&tx_ttnews[tt_news]=11974&tx_ttnews[backPid]=62&cHash=25918d2ca0) [in Ukrainian].
12. Slesaruk, S. (2008). Statsjky radnyk [Static counselor]. *Kontakty — Contacts*, 3, 20—23 [in Ukrainian].
13. Snastina, D. D. (2010). Dijalnistj poserednykiv na strakhovomy rynku Ukrajiny [Activities of intermediaries in the insurance market of Ukraine]. *Visnyk Kirovogradskogo nacional'nogo tekhnichnogo universytetu: Naukovi zapysky — Bulletin of Kirovograd National Technical University: Scientific notes*, 10 (1). Retrieved from www.kntu.kr.ua/doc/zb_10_2/stat_10_2/12.doc [in Ukrainian].
14. Sosnovskyy, O. (2010). Dumka eksperta: dribni agenty pidutj iz strakhovogo rynku [Expert opinion: Small agents will go from the insurance market]. *Ekonomichna pravda — Economic truth*. Retrieved from <http://www.epravda.com.ua/news/2010/10/26/253819/> [in Ukrainian].
15. Furman, V. (2005). Shljakhy aktyvizaciji rozvytku brokerskoho dijalnosti v Ukraini [Ways to Activate the Development of Brokerage Activities in Ukraine]. *Ekonomist — Economist*, 1, 58—59 [in Ukrainian].